

Šempetrski spomeniki postavljeni

DR. JOSIP KLEMENC

Sistematična izkopavanja v Šempetru v Savinjski dolini so se začela 15. junija 1952 in so se nadaljevala z večjimi ali manjšimi presledki do 15. januarja 1955. Dela je vodila Slovenska akademija znanosti in umetnosti, ki jih je prva leta večinoma sama finansirala z izrednimi in rednimi krediti; kasneje jih je finansiral OLO Celje.

Za smotrno izpeljavo vseh gradbenih del, zvezanih z rekonstrukcijo in arhitektonskim oblikovanjem celotnega prostora, je bil osnovan pri OLO Celje desetčlanski gradbeni odbor. Še posebej pa je bila ustanovljena pri Zavodu za varstvo kulturnih spomenikov LRS ožja strokovna komisija, ki je na sejah obravnavala vprašanje zaščite, rekonstrukcije in urbanističnega vsklajevanja nove arhitekture ter še druga vprašanja prezentacije teh pomembnih antičnih spomenikov.

Izkopanih je bilo čez 600 marmornih blokov. To so bili celi kosi, še več pa je bilo fragmentov, ki jih je bilo treba šele sestaviti. Iz napisov in posameznih ornamentnih delov smo kmalu ugotovili, da je pred nami več nagrobnih napisov in edikul, ki so stale na nekem rimskem rodbinskem pokopališču. Zaradi velike teže izkopanih kosov ni bilo mogoče le-teh brez velikega napora premikati. Da bi lažje ugotovili, kaj sodi skupaj, smo od vsakega kosa naredili odlivek v mavcu v merilu 1:100.

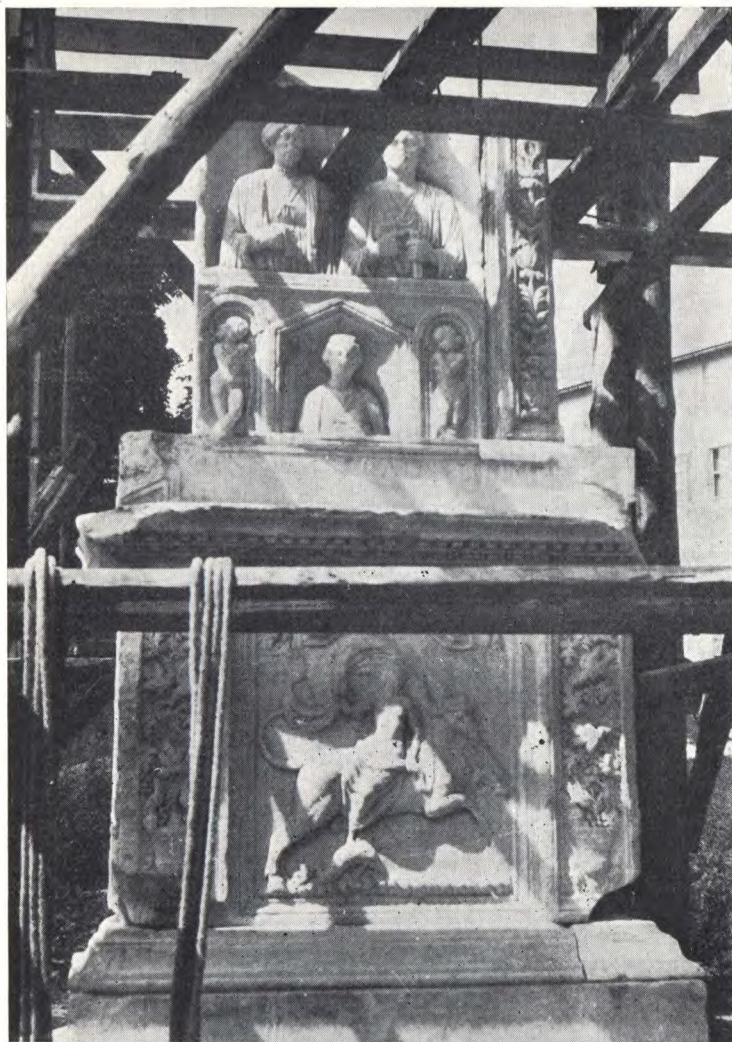
Naloga arheologa, ki raziskuje neko zemljišče je, da si v duhu ustvari na temelju raznih najdenih predmetov in drugih podatkov celotno sliko preiskanega terena in predmetov. Da določi relativno kronologijo najdišča, mu služijo različni zemeljski sloji. Posebno zaželeni pa so razni novci in napisi, ki tvorijo temelj absolutni določitvi časa. Seveda morajo vsi podatki izpolnjevati in potrjevati okvirno zgodovino, kolikor jo poznamo iz antičnih virov.

Iz različnih fragmentov si mora arheolog takoj sestaviti bolj ali manj ustrezno posodo, zgradbo, grobnico, napis itd. Pri vsem tem je važno, da morajo sestavljati vsi objekti harmonično celoto in zanesljivo sliko tistega časa in kraja.

Značilnost šempetrskega izkopavanja je v tem, da tukaj ni bilo raznih kulturnih slojev, ki bi nam služili za določanje relativne kronologije, ker so vsi predmeti ležali v enem samem sloju prga in peska, s katerim je Savinja prekrila porušene objekte. Ostali so nam edino rezultati, ki so nam jih nudili predmeti in okvirni zgodovinski podatki. Na temelju tega smo si zgradili zanesljivo sliko o socialnem, kulturnem, materialnem in družbenem položaju pokojnikov. Ugotovili smo razna etnična dejstva, elemente verovanja, a tudi, kako je politični položaj rimskega imperija in njegova nemoč vplivala na gospodarsko strukturo tega kraja.

Že prvo leto smo poskušali posamezne kose sestaviti v večje objekte, vendar se nam to ni v celoti posrečilo, ker nam je še mnogo kosov manjkalo. Nasled-

nje leto nam še tudi ni uspelo rekonstruirati mnogih spomenikov, čeprav smo že za mnoge vedeli, kaj jim manjka. Tretje leto pa smo najprej sestavili manjši ali temeljni grobni objekt: t. j. grobno skrinjo za pepel z reliefom Herakleja, ko vodi Alkestido iz podzemlja. Na stranskih dveh stenah sta dva lovca, ki se vračata z lovskim plenom domov.

Sempeter v Savinjski dolini — Ennijev nagrobnik med rekonstrukcijo.

(Foto V. Kolšek)

Sempeter v Savinjski dolini — Le monument funéraire de Enni pendant la reconstruction.

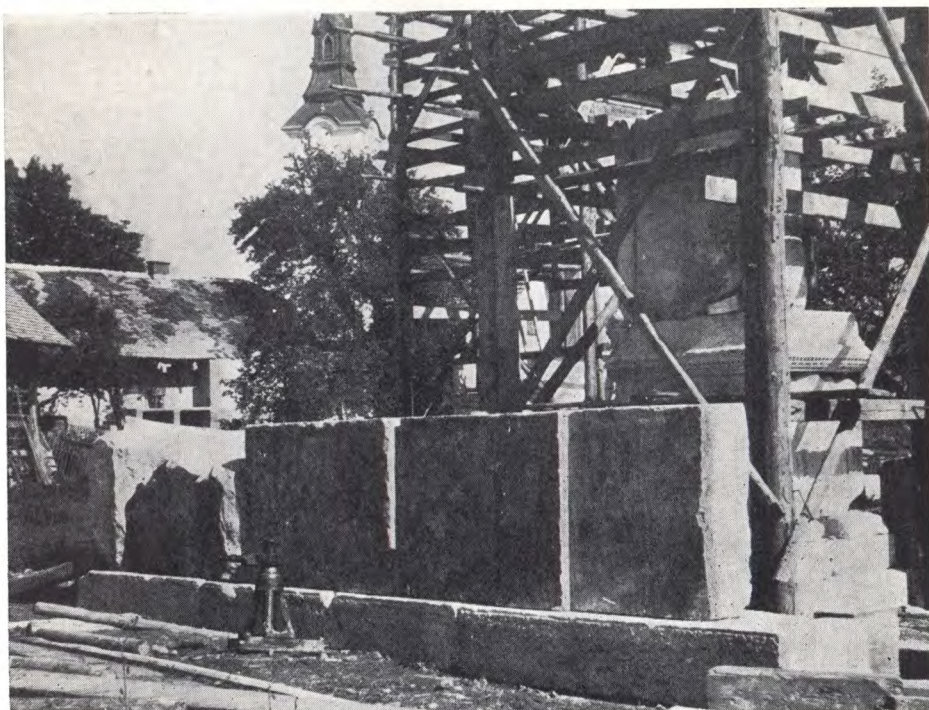
(Cliché V. Kolšek)

S pomočjo podatkov, dobljenih pri tej prvi rekonstrukciji, se nam je kmalu posrečilo sestaviti spodnji del grobnice rodbine Ennijcev, ki jo je sestavljala tudi grobna skrinja za pepel s pokrovom in napisom. Kmalu smo našli ploščo s portreti treh v napisu imenovanih oseb, nato pa baldahin, ki jo je ščitil pred padavinami.

Pred nami je stal nov tip antičnega nagrobnega spomenika, ki združuje v sebi grobno skrinjo za pepel pokojnikov z nad njo stoječim baldahinom z dvo-

kapno streho v novo celoto. Mirno lahko govorimo o novem tipu antičnega nagrobnika.

Poleg Heraklejeve grobne skrinje za pepel in Enijeve dvodelne grobnice z dvokapnim baldahinom ter nekaj napisov nam je ostalo še precej kosov, o katerih smo se prepričali, da spadajo skupaj. To je grobna skrinja za pepel pokojnikov rodbine Priscianov z reliefno upodobitvijo pravljice o Ifigeniji. Pri sestavljanju te grobnice ni šlo vse tako lahko kakor pri prvih dveh, ker smo levo steno te skrinje našli že po zaključku izkopavanja. Dvoje napisov nam pove, da je bil v drobni skrinji shranjen pepel treh pokojnikov, in sicer očeta in sina, ki sta bila oba duumvira v bližnji Celeji, in njune žene oziroma matere. Namesto pričakovanih reliefov smo našli tri kipe, od katerih predstavljata dva duumvira v njuni uradni funkciji, tretja statua pa nedvomno Iusto, ženo Sp.

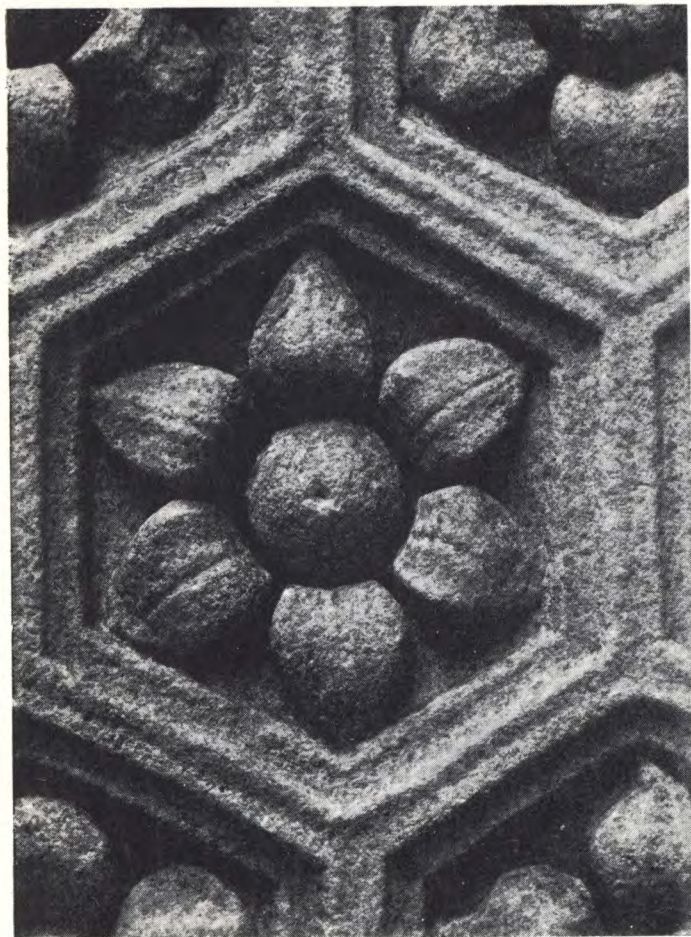
Sempeter v Savinjski dolini — rekonstrukcija ograje za Ennijevim spomenikom.
(Foto V. Kolšek)

Šempeter v Savinjski dolini — reconstruction de la clôture derrière le monument de Enni.
(Cliché V. Kolšek)

Prisciana. Našli smo tudi ustrezni precej poškodovani baldahin, ki je varoval omenjene kipe pred dežjem. Sicer manjkajo nekateri važni deli baldahina (n. pr. stebri, del nosilne ploskve itd.), vendar stoji danes ta nad 8 m visoki spomenik na svojem mestu. Manjkajoče dele smo izpopolnili z novejšimi deli iz pohorskega marmorja. Konstrukcija tega spomenika je ista kakor pri spomeniku Enijcev. Spodaj je grobna skrinja za pepel, nato napisi, ki nam povedo, kdo počiva v tej zgradbi, a na vrhu so statue pokojnikov pod baldahinom.

Sempetrski spomeniki so nam odkrili nov tip antične grobnice, in sicer grobno skrinjo za pepel, nad katero se dvigajo portreti pokojnikov, ki so zavarovani z baldahinom. Njihova izdelava nam razodeva izvrstno provincialno kamnoseško umetnost, ki je cvetela v II. stol. v Celeji.

Poleg grobnic, ki so sestavljene iz grobnih skrinj za pepel in baldahina, imamo še eno grobno stavbo, ki je zgrajena v obliki edikule. Njene stene so bile sestavljene iz plošč. Na nekaterih so še ohranjeni napisi, na drugih pa manjka — čeprav bi jih pričakovali. Napisi kakor izdelava nam dokazujejo, da je ta 6 m visoka zgradba nastala kasneje, ko je materialno blagostanje v Savinjski dolini

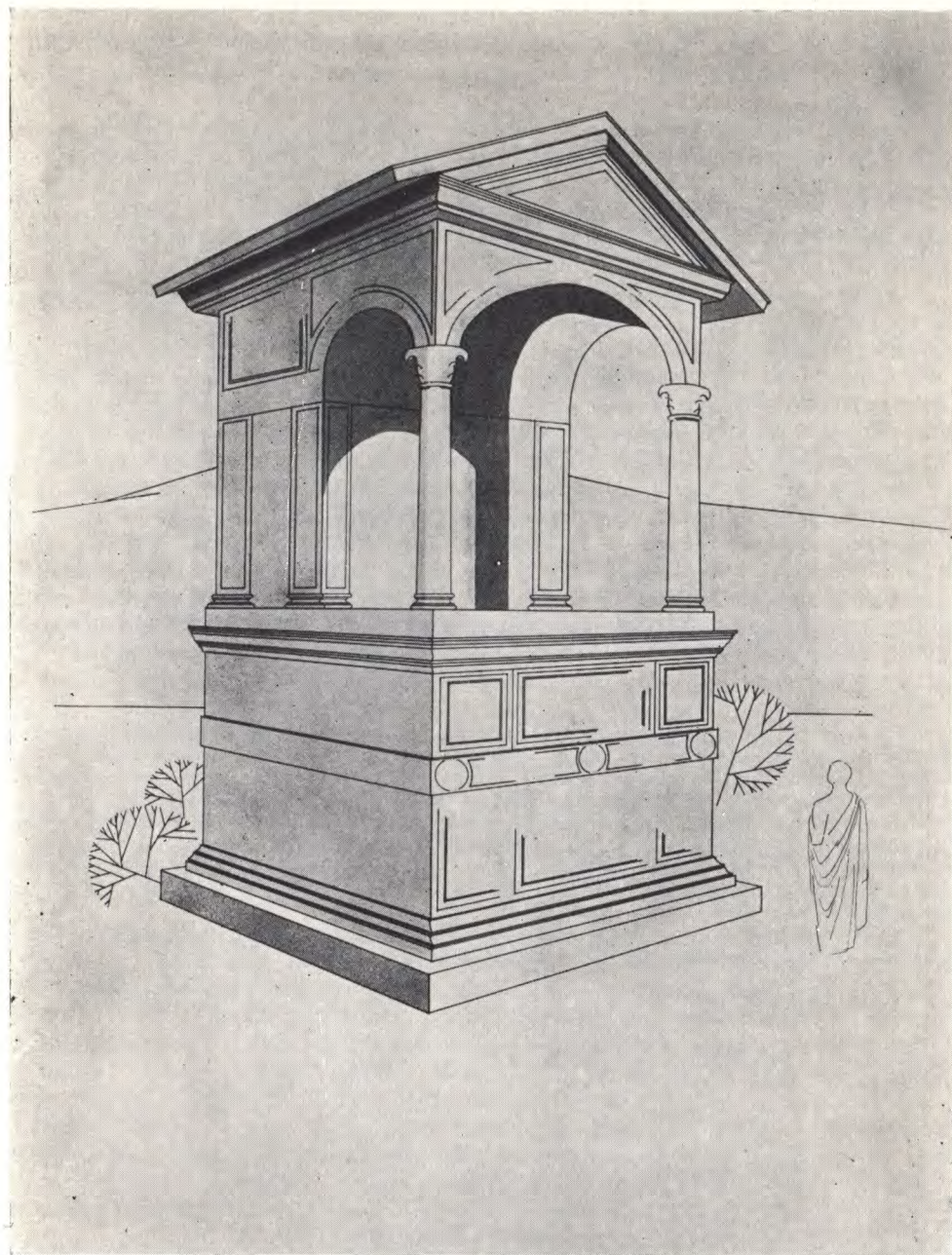

Sempeter v Savinjski dolini — detajl Priscinianovega nagrobnika.
(Foto B. Štajer)

Sempeter v Savinjski dolini — détail du monument funéraire de Priscinian.
(Cliché B. Štajer)

že propadalo. Tudi tukaj imamo reliefe pokojnikov, vklesane v gornji polovici stele, ki je obenem stranska stena te grobnice. Pepel pokojnikov so polagali v grobnico skozi vrata na zadnji strani kapele, ki so jih po uporabi zazidali. Tej grobnici, zgrajeni v obliki hiše, manjka tudi ena stranska stena, ki jo bomo nadomestili.

Od manjših nagrobnikov naj omenim samo grobno stelo nekega Secundiana in njegove rodbine. Ta stela je iz zadnjih dni, ko je to pokopališče še obstajalo.

Šempeter v Savinjski dolini — idealna rekonstrukcija Priscinianove grobnice.
(Risala Stegu-Pršin)

Sempeter v Savinjski dolini — reconstruction idéale de la tombe de Priscinian.
(Dessin Stegu - Pršin)

Najstarejši še ohranjeni spomenik je grobna ara celjskega edila Vindonija in njegove žene Julije. Oba sta upodobljena na stranskih stenah tega spomenika. Tudi ta je le deloma rekonstruiran, saj mu manjka samo zaključni del zgoraj in že stoji.

Manjši sarkofagi iz peščenca bodo tudi restavrirani, posebno tisti, ki imajo napise ali pa celo portrete cele rodbine. Tudi edini sarkofag za pokop trupla bo dobil svoj spodnji del. Že med izkopavanjem smo dvignili temelj grobnice Priscianov in ga primerno zavarovali. Danes je ta edinstveni dokument antičnega grobišča tudi dostopen javnosti. Del antične pokopališčne ograje iz marmorja je prav tako postavljen v neposredni bližini grobnice Enijcev.

Antično pokopališče v Šempetru je pripadalo gospodarjem villae rusticae, ki so jo deloma odkopali že leta 1947/48. Porušeno pa je bilo zaradi narasle Savinje okoli leta 260 po n. št. Sledove te poplave smo našli v zadnjem času tudi v Celju, kar nam je omogočilo to točno datacijo. (Glej letna poročila 1959!) Rekonstrukcija tega grobišča ne ustreza sliki, ki jo je dala razmestitev grobov v antiki, ker so stali spomeniki takrat razmeroma blizu drug poleg drugega. Vse pokopališče je bilo obdano z zidovjem na eni strani, na drugi strani pa ga je omejevala deroča Savinja. Danes stoje spomeniki v neposredni bližini mesta, kjer so bili odkopani, vendar so razdeljeni po skoro 1 ha velikem prostoru, kjer spričo svoje monumentalnosti zelo lepo delujejo. Tudi prostor sam v neposredni bližini magistrale Ljubljana–Celje je za obisk tujcev zelo primeren. Sedanje mesto odkritega pokopališča je v središču Šempetra in ga na eni strani omejuje šempetrska cerkev, na drugi pa novi zadružni dom s predvidenim spomenikom NOB. Vsekakor bo treba okolico primerno urediti in zasaditi s parkom, od katerega nekatera drevesa že stoje.

L'auter parle des travaux et des problèmes qui se sont présentés lors de l'essai de reconstruction des diverses pièces excavées. Depuis 1952 on a trouvé plus de 600 blocs de marbre dont la plupart étaient des parties travaillées et ornées de sculptures d'architectures funéraires encore peu connues. Tout ce qu'on a trouvé appartient à la même couche culturelle. Jusqu'à présent, on a reconstitué l'urne funéraire d'Hercule, le tombeau de la famille Enni en forme d'édicule avec baldaquin, le monument funéraire de Priscinian avec les statues des morts sous le baldaquin, la stèle funéraire d'un certain Secundian, le tombeau de l'édile de Celje, Vindoni, et de sa femme Julia, de petits sarcophages de grès, etc.

Cette nécropole antique appartenait aux maîtres de la villa rustica et fut détruite à la suite d'une crue subite de la rivière Savinja vers 260.